

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 1194 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish"	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan	105
Tojirova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qlijev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiyatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxona iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джураева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyor O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyorov Sherali Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyor Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbonov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyoti	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati	411
Hamroyeva Umda	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aktsiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	
JAS – barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning yapon modeli vositasi	423
Baynazarov Elmurod Erkinovich	
Xususiy banklarning depozit operatsiyalarini mustahkamlash yo'llari	435
Olimov Abror Axadjon o'g'li	
The impact of digital financial technologies on the financial system.....	439
Yahyoyev Bahriddinxon Bahroil o'g'li, Pardayev Olim Mamayunosovich	
Korxona eksport salohiyatini oshirishning "yashil" marketing mexanizmi	443
To'rayev Shohrux Halimovich	
O'zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishda turistik oqim mavsumiyligini boshqarish yo'llari	448
Fayazov Muxiddin Sobirovich	
Sanoat korxonalarida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish bo'yicha xalqaro tendensiyalar	453
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Ayollar tadbirkorligining tarixi: O'zbekiston va dunyo bo'yicha rivojlanishi.....	459
Burxanova Sabo Tulanovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida investorlar risklarini pasaytirishni takomillashtirish yo'llari.....	466
Xalilov Umid Ishtemirovich	
Korxona moliyaviy ko'rsatkichlari tahliliga fundamental yondashuv.....	470
Dilshodjon O'rinov, Sanobar Ismoilova	
Iqtisodiy o'zgarishlar davrida korxonalar moliyaviy barqarorligining ta'minlanishi omil va mezonlari	475
Xolbekova Dilobarxon Rasuljon qizi	
Cash accounting as a tool of financial discipline and transparency in the public sector.....	481
Marqaboyev Sardorbek Abdusalomovich, Annayev Abdurasul Abdurashidovich	
Пути совершенствования практике финансирования социального предпринимательства.....	486
И.Ж.Исаков	
O'zbekistonda an'anaviy resurslar va qayta ishlanadigan energiya manbalarini rivojlantirish imkoniyatlaridan unumli foydalanish	490
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich, Kaxramanova Sevda Shamsiddin qizi	
Ijtimoiy salohiyat – hududiy iqtisodiyotni rivojlantirishning boshqaruv obyekti sifatida.....	497
Erkayeva Gulbahor Panjiyevna, Zoirov G'olibjon Toshtemir o'g'li	
Xorazm oziq-ovqat bozorida mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirishda marketing faoliyatlarini baholash usullari	503
Abdikarimova Zilola Baxramovna	
Переход к зелёной энергетике узбекистана как возможность достижения устойчивого экономического роста.....	508
Бай Жин Хуан (Bai Jin xuan)	
Изучение условий финансирования проектов международными банками развития	513
Жалилова Барнохон Суръатжонова	
O'zbekiston respublikasi budget jarayonida budgetlarning ochiqligi va jamoatchilik ishtirokini oshirish.....	517
Shodmonqulov Temurbek Ulug'bek o'g'li	
Chiqib ketayotgan aktivlarni hisobga olish va baholash masalalari	522
Kuziyeva Dinora Bahodirovna	
Asosiy kapitalga investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri.....	528
Qo'shbaqov Aybek Shovqiyevich	
Changes in employee benefits and human resource management in accounting system of the Republic of Uzbekistan	535
Ravshanbekov Lazizbek Tolibjon o'g'li, Toshpulatova Munisabonu	

Iqtisodiyot tarmoqlarida suv iste'molini boshqaruvining raqamlashtirish tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish istiqbollari.....	541
Karimov Anvarjon Muqumjonovich	
Теоретические аспекты налогообложения доходов физических лиц на основе всеобщего декларирования	547
Усманова Мухлиса Сагдуллаевна	
Bank tizimini raqamlashtirish va uning bank barqarorligiga ta'siri.....	555
Sayfullayev Jamshidjon Xabibjanovich	
Kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlashda tadbirkorlik faoliyatining o'rni	560
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
Innovatsion korxonalarda xarajatlar hisobining zamonaviy usullari	565
Turayev Og'abek Kaxramonovich, Ochilov Shavkat Toshmamatovich	
Дополнительные услуги в индустрии гостеприимства как эффективный инструмент продвижения бренда предприятия	570
А.И. Лесников, Д.В. Мамаева	
Преимущества и вызовы перехода на зелёную экономику	580
Умарова Гузал Гайратовна, Лапасова Камола Фарход кизи	
Yashil iqtisodiyot sharoitida hududlarda ishlab chiqarish korxonalarining iqtisodiy samaradorligini oshirish	586
Ibrogimov Sherzodbek Xalimjon o'g'li, Djurayeva Maxliyoxon Xayrullayevna	
Yashil iqtisodiy o'sishni ta'minlashda bevosita soliqlar rolini oshirish masalalari	591
Abdullayev Dilmurod Aliyar o'g'li	
The main directions for improving innovative activities in agriculture	598
Aytmuratova Miyrigul Zhalgasovna	
Klaster tizimi orqali O'zbekistonda qishloq xo'jaligining iqtisodiy o'sishi	605
Xaydarov Sardor Komil o'g'li	
Inklyuziv ta'lim: adolatli va teng jamiyat sari	610
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	
Yashil iqtisodiyot: muammo va yechimlar	615
Boymatov Xoliyor Qurbonovich	
Issues of using foreign loans in the development of the transport system in the Republic of Uzbekistan	621
Alimov Ilhomjon Ikromovich	
Проблемы и резервы развития пищевой промышленности в экспортном направлении.....	628
Ўролова Севара Бехзод кизи	
Оценка степени риска инновационной деятельности	634
Алиева Эльнара Аметовна	
Yashil innovatsiyalar, ularning turlari va omillari.....	638
Maxkamova Sayyora Shokirovna	
Qishloq xo'jaligida transport tizimidan samarali foydalanishning nazariy asoslari.....	641
Turdiyeva Irodaxon Ismoil qizi	
Soliq ma'murchiligida nazorat funksiyasi va unda kameral soliq tekshiruvi hamda takomillashtirish yo'llari.....	648
Hujamuradov Abrorbek Ro'zimurat o'g'li	
Sanoat korxonalarida xarajatlarni mahsulot tannarxiga taqsimlash metodologiyasini takomillashtirish istiqbollari	653
Safarov Javohir Ismoilovich	
Moliyaviy hisobotlarni shakllantirishda milliy standartlarni xalqaro standartlarga uyg'unlashtirish masalalari	659
G'aniyev Zafar Usanovich	
Ta'lim kreditini moliyalashtirish jamg'armasi faoliyati.....	666
Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Tibbiyot muassasalarining moliyaviy ta'minoti va resurslardan foydalanish mexanizmlariga ta'sir qiluvchi omillar	670
Elmurodov G'ayratjon Abdumurodovich	
Tourism finance for sustainability: investing in green futures	674
Tashpulatov Sadriddin Sayfulloyevich	

Ta'lim jarayonlarini boshqarishda mobil texnologiyalar	681
Esonova Mohiraxon Sodiqjon qizi, Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Sherzodbek Nabiyev Nurmuhammad o'g'li	
Banklarda risklarni nazorat qilishning amaliyoti	686
Jumanazarov Muzaffar Jumanazar o'g'li	
Налоговые реформы в Узбекистане: вызовы, достижения и перспективы	692
Садиков Искандар Гайратович, Буранова Лола Вахобовна	
Turizm xizmatlari samaradorligini baholash usullari va vositalari tahlili	704
Jiyanov Uktam Panjiyevich	
Korxona va tashkilotlarda xodimlarni boshqarish strategiyasi	712
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlashning ahamiyati	716
Dusmaxamedov Abduljalil Abdusabirovich	
Davlat korxonasini xo'jalik jamiyatiga o'zgartirishning foydali jihatlari	720
Z.D. Sanjarov	
The role and main types of agricultural tourism in Uzbekistan	724
M.Xolmuratova, G.N.Tojiyeva	
Цифровые технологии как драйвер повышения эффективности банковского маркетинга	727
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи	
Потребительская стоимость товаров в условиях экономики Узбекистана	735
Мусаева Шоира Азимовна	
Valyuta risklarini boshqarishda metching siyosatining ahamiyatini oshirish	739
Yahuyayev Ziyodilla Lutfullayevich	
Yangi o'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning roli va ahamiyati	744
Azimova Shoxista Salohiddinovna	
Improving the methodology for assessing the financial stability of banks	750
Sharipova N.H.	
Инструменты стратегического планирования и прогнозирования в управлении ООО "МТЕ ТЕХНИК": оценка и повышение финансовой стабильности	757
Нишоновна Муниса Одилжон кизи	
Актуальные вопросы налоговой политики	763
Бердыева Угулой Абдурахмоновна	
Ilm-fanni moliyalashtirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi	768
Ramazonov Javohir Bekzod o'g'li	
Jizzax viloyatida ekologik, rekreatsiya turizmlarini rivojlantirishning iqtisodiy samaradorligini baholash va uni prognozlashtirish	773
G'apparov Azim Qayumovich	
Qashqadaryo viloyatida ekologik va yashil texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalar	781
Meylikov Fazliddin Abduhalim o'g'li, Buriyev Shaxbos Baxtiyorovich	
Biznes subyektlari auditida soddalashtirilgan moliyaviy hisobot tayyorlash usulini qo'llash xususiyatlari	786
Tajekeev Ziyatdin Kobeysinovich	
Biznes jarayonlarni modellashtirishning nazariy asoslari	791
Mullajonova (Matchanova) Shaxsanam Taxiroyva	
Raqamli xizmatlar bozori: elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatishning yangi bosqichlari	796
Maxammadaliyeva Muslimaxon Serali Qizi	
"Yashil iqtisodiyot"ga o'tish zaruriyati va uni barqarorlashtirishning ahamiyati	800
Musurmankulova Gulchehra Isabekovna	
Ekologik turizm nuqtai nazaridan turizm marketingining usullari va asosiy vositalarining xususiyatlari	806
Yokubjonova Xulkarbonu Yokubovna	
O'zbekiston iqtisodiyotida turizmning o'rni va rivojlanish istiqbollari	815
Qosimova Fazilat, Kalandarov Ravshan	
Korporativ strategiyani ishlab chiqish bosqichlarining tahlili	819
Xidirova Marg'uba Rustamovna, Abduvasiyeva Marjona Anvarovna	

Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha o'tkazilayotgan islohotlarning o'rni.....	823
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Nuridinov Bexruz Akbar o'g'li	
Hududlarda tadbirkorlarning islomiy investitsiyalardan foydalanish niyatlariga undovchi omillarning empirik tadqiqoti.....	829
Irgasheva Gulbahor	
Davlat vositalari yordamida innovatsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish yo'nalishlari	836
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Важность качества управления на предприятиях общественного питания.....	842
Абдуллаева Зульфия Иззатовна, Махмудов Суннатжон Абдужаббор Угли	
O'zbekistonda "yashil" moliyalashtirishni rivojlantirish yo'nalishlari	848
Shaislamova Nargiza Qabilovna	
Mahalliy budjetning qo'shimcha daromadlarini shakillantirish yo'nalishlari.....	856
Yuldashev Javohirbek Ikromjon o'g'li	
Davlat moliyaviy nazoratida axborot texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish masalalari	860
Ro'zimatova Nigora Abdullaevna	
Принципы «справедливой стоимости» в мсфо: достоинства и проблемы применения в банках узбекистана	869
Айтмуродова Рушана Бахтиеровна	
Yashil iqtisodiyot loyihalarini moliyalashtirishning nazariy jihatlari	876
Allaberganova Asalxon Kadirovna	
Davlat moliyaviy nazoratini tashkil etish hamda amalga oshirish tartibini takomillashtirish	880
Xasanov Ruslan Raxmatovich	
Yirik soliq to'lovchilar va ularning investitsiyaviy faolligini investitsiyaviy chegirmalar orqali rag'batlantirish	883
Tohirov Shuhrat Niyoz o'g'li	
MHXS bo'yicha moliyaviy hisobot tayyorlashda foydalaniladigan tuzatuvchi buxgalteriya yozuvlar.....	888
Sheraliyev Xayrulla Karimovich	
Qurilish korxonalarida investitsiyalarni boshqarishning xorijiy tajribalari va ularni mamlakatimizda foydalanish yo'llari	894
Karimov Inomjon Ortikbaevich	
Davlat xaridini tashkil etishning ijtimoiy-iqtisodiy amaliyati va uni iqtisodiyotga ta'siri.....	900
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Влияние технологических инноваций на международные финансовые рынки, а также на финансовый рынок нашего государства.....	904
Бабаназарова Гульзар Зиуатдиновна	
Strategic development of global companies in modern conditions.....	909
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich	
Hududlarda sog'liqni saqlash tizimi asosiy ko'rsatkichlarini noaniq modellashtirish yordamida kompleks baholash.....	914
Ismoilova Dilfuza Ibodullayevna	
Tijorat banklari faoliyatini transformatsiyalashuv jarayonlarini takomillashtirish.....	923
Kulboyeva Nargiz Majitovna	
Сущность и причины возникновения проблемных кредитов	929
Улмасой Ахмедова Хусан кизи	
The use of digitalization and technologies in updating credit policy.....	934
Otabek Ma'mirjon ogli Azimov	
Финансовое моделирование сценариев развития предприятия с использованием методов многокритериального принятия решений (МКПР).....	938
Axmedov Akbarali Sultonmurodovich, Yuldosheva Gulnoza Abdinabievna	
Yuqori samarali energiya tejash texnologiyalari va katalizga asoslangan konversiya jarayonlari.....	945
Yusupov Ulug'bek Mamayusupovich	
Kambag'allikni kamaytirish maqsadida aholining ijtimoiy himoyalash mexanizmini takomillashtirish	951
Kasimova Gulyar Axmatovna	

Tijorat banklarida foiz riski muammosi	957
Turdiyev Abdulhakim Kulbazarovich	
Milliy mahsulotlarni tashqi bozorlarga olib chiqishdagi to'siqlarni bartaraf qilish choralari.....	964
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyalashtirish usullari.....	970
Kaxorova Zamira Safaraliyevna	
O'zbekistonda mehmonxonalarda ovqatlantirish xizmatlarini takomillashtirish konsepsiyasi: strategik yondashuv.....	974
Yaxshiyev Xusniddin Tolibovich	
O'zbekiston sanoatida "yashil texnologiyalar" dan foydalanish va barqaror rivojlanish.....	979
Ubaydullaeva Gulchehra Erkabaevna	
Sanoat korxonalarida resurslarini rejalashtirish (ERP) tizimlarini joriy etishning orqali iqtisodiy samaradorlikni ta'minlash yo'llari	985
Azizov Abdulla Abdisalamovich	
Yashil texnologiyalar asosida sanoatni modernizatsiya qilish	990
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
Ta'lim va ilm-fan rivoji – taraqqiyot garovi	995
Jamalova Gulnora Gulomovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida turizm sektorida barqaror bandlikni ta'minlash masalalari.....	1000
To'rabekov Sohijon Sherboy o'g'li	
Yashil energitikasi integratsiya qilish va energiya samaradorligini oshirishning zamonaviy usuli (aqlli tarmoqlar-smart grids)	1007
Karimova Salima Elamonovna	
Yashil iqtisodiyot sharoitida soliqlarni raqamlashtirishni takomillashtirish	1012
Jo'rayev Botir Abdiyevich	
Yashil iqtisodiyotda tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish samaradorligi (TEM ko'rsatkichlar izohi)	1018
Sharifova Nargiza Djurayevna	
Экономическое образование молодёжи основа будущего страны.....	1023
Айматова Фарида, Айтиниязова Наргиза	
Biznes turizmining bugungi kundagi rivojlanish tendensiyasi.....	1028
Yangiyeva Sabrina Ixtiyorovna, Daniyarova Feruza Bahriddinovna	
Особенности кредитования сельскохозяйственных организаций и этапы его развития.....	1032
Ж.Я.Нуриллаев	
Xorijiy tajriba asosida O'zbekiston yashil iqtisodiyotini takomillashtirish yo'llari.....	1039
Xikmatova Husnora Fatxulla qizi	
Yashil iqtisodiyot sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda davlatning roli	1045
Umarov Muzaffar Yusupbayevich, Otamurodov Rasulbek Batirovich, Xaitbayev Jasurbek Otaxanovich, Atadjanov Kadambay Sapayevich	
Mintaqada raqamli transformatsiya rivojlanishida moliyaviy texnologiyalarning ahamiyati.....	1052
Rustamov Jasurbek Ravshanbek o'g'li	
Tijorat banklaridan olingan kreditni qaytarishda foiz stavkalari ta'sirining tahlili.....	1058
Xanmuratov Roushenbek Xalmuxammetovich, Vaxabov.A.V	
Tabiiy va sun'iy tolalarning ekologik ta'siri va yashil ishlab chiqarish texnologiyalariga o'tish bosqichlari.....	1066
Raximov Furqat Jalalovich	
Maishiy kimyo tovarlari B2B taqsimotida chakana savdo tarmoqlari bilan marketing asosidagi strategik hamkorlik	1071
Ro'ziyeva Farzona Komiljon qizi	
Мировой финансовый кризис и его влияния на состояние экономики Узбекистана	1076
Раупова Мхлисахон Ибрахимжон кизи	
Uzoq muddatli aktivlar hisobini xalqaro standartlar asosida takomillashtirish.....	1087
Hakimov Faxritdin Abdusattorovich	
O'zbekistonda tadbirkorlikni rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlari	1093
Djo'rayeva Lola Abdugabbarovna	

Yo'l qurilish tashkilotlarida yo'l qurilish ko'lamini oshirib, samarali resurslar taqsimotini ishlab chiqish.....	1099
Raximov Dilshodjon Turdiali o'g'li	
Ilg'or xorij tajribalaridan O'zbekiston amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	1104
Karimova Komila Daniyarovna	
Ichki audit samaradorligini tahlil qilish metodologiyasi.....	1111
I.G'.Isroilov	
Выведение практического сотрудничества на качественно новый уровень государств центрально-азиатского региона в укреплении концепции «зеленой экономики» в эпоху глобализации.....	1117
Парпиева Наргиза Тахировна	
Kimyo sanoati korxonalarida lean production konsepsiyasidan foydalanish istiqbollari	1122
Gulbayeva Feruza Islomovna	
Qimmatli qog'ozlar bozorida auditorlik xizmatlarining ahamiyati.....	1127
Maxmudov Saidjamol Kadirjanovich	
Tijorat banklari resurs bazasini mustahkamlash yo'llari	1131
Allaberganov Sirojali Saxatovich	
Теоретические основы формирования понятия «финансовая стабильность» Часть II	1143
Алиева Сусанна Сейрановна	
O'zbekiston moliya tizimini raqamlashtirishning rivojlanish tendensiyalari.....	1148
Tashmatova Rano Gaibovna, Qodirov Nurhayot Normuhammad o'g'li	
Theoretical basis of the use of modern information technologies in accounting	1154
Annavayev Abdurasul Abdurashidovich, Tojiboyev Jasurbek Shavkat o'g'li, Rustamov Suxrob Asror o'g'li	
Moliyaviy bozorlar chayqalmoqda: investorlar uchun yangi signalmi?	1158
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li, Yaxshiboyev Jahongir Abdualimovich	
Yashil moliyalashtirish va esg samaradorligining iqtisodiyot barqarorligidagi o'rni.....	1166
Yusupov Sherzodbek Baxtiyor o'g'li, Atadjanov Kadambay Sapayevich, Madraimov Xabibulla Madaminovich	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni kamaytirish bo'yicha tizimlarni takomillashtirish yo'llari	1170
Bekmurodova Mahbuba Mahmudovna	
Maqola: Globalizatsiyada inson resurslarini boshqarishda raqamli transformatsiyaning rejasini tuzish	1177
Salimjonova Gulhayo Asliddin qizi, Ovxunov Iqboljon Abdunabiyevich, Nabiye Sherzodbek Nurmuhammad o'g'li	
Turizm sanoatida Internet-marketing vositalari va ulardan samarali foydalanish	1182
Babaev Jo'rabek	
Ishlab chiqarishni boshqarishda mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilishning ahamiyati	1190
Asqarova Lobarxon Usmanjanovna	

ISHLAB CHIQUARISHNI BOSHQARISHDA MAHSULOT TANNARXINI KALKULYATSIYA QILISHNING AHAMIYATI

Asqarova Lobarxon Usmanjanovna

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti,
"Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrası assistenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada muallif iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish davrida xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarishni boshqarishda mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish va tahlilining ilg'or tizimlaridan foydalanishning ahamiyati haqida fikr yuritgan.

Kalit so'zlar: diversifikatsiya, ishlab chiqarish, mahsulot, strategik va taktik, standart-kost, tannarx, xarajat, kalkulyatsiya.

Abstract: In this article, the author consider the importance of using advanced systems for calculating and analyzing product costs in managing production in business entities during the period of economic diversification.

Key words: diversification, production, product, strategic and tactical, Standard cost, cost, cost price, calculation.

Аннотация: В данной статье автор рассматривает важность и значение использования современных систем расчета и анализа себестоимости продукции при управлении производством в хозяйствующих субъектах в период диверсификации экономики.

Ключевые слова: диверсификация, производство, продукт, стратегический и тактический, Стандарт-кост, стоимость, себестоимость, расчет.

KIRISH

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish davrida xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida iqtisodiy raqobatbardoshlik muhitining shakllanishi ishlab chiqarilayotgan mahsulot tannarxini hisoblash va tahlilining ilg'or tizimlaridan foydalanish zaruriyatini tug'diradi. Xorijiy mamlakatlarda boshqaruv tahlilini yuritishning zamonaviy sharoitida strategik va taktik xususiyatga ega bo'lgan boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoni xo'jalik yurituvchi subyektlarning xarajatlari va moliyaviy natijalari haqidagi axborotga tayanadi. Bu vazifalarni bajarishda bir qator zamonaviy tizimlarning ahamiyati kattadir. Shulardan biri – "Standart-kost" tizimidir. Uning asosida belgilangan normalar doirasida hamda ulardan chetlanishlar bo'yicha hisob yuritish va nazorat qilish tamoyillari yotadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xarajatlarni normativ usulda aniqlash XX asr boshlarida AQShda paydo bo'ldi. Bu F. Taylor, G. Emerson va boshqa muhandislar taklif qilgan ilmiy menejment tamoyillaridan biri edi¹. Ular xarajatlarning normativ hisobini rivojlantirish uchun turtki berdilar. Ushbu olimlar mehnat va materiallardan foydalanishning yagona, eng yaxshi yo'lini aniqlash uchun standartlar qo'llar edilar. Bu standartlar materiallar va mehnat iste'molining eng kam darajasiga keltirishni ta'minlovchi rejani qabul qilish uchun axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Bu muammoni hal etish ko'p jihatdan boshqaruv hisobi va xususan mahsulot tannarxi xarajatlari va kalkulyatsiya qilish hisobi samarali tizimini tashkil etishga bog'liq. Shu munosabat bilan avvalo mahsulot tannarxi xarajatlari va kalkulyatsiya hisobi uslublariga nisbatan o'z qarashimizni aniqlab olish maqsadga muvofiq.

Ya.V. Sokolov "Buxgalteriya hisobi nazariyasi asoslari" ishida turli mualliflar nuqtayi nazarini umumlashtirib, mazkur muammoga to'rtta yondashuvni ajratib ko'rsatadi:

1. kalkulyatsiya xarajatlari hisobi sharti asosida olib boriladi;
2. xarajatlari hisobi kalkulyatsiyani shart qilib qo'yadi;
3. kalkulyatsiya va hisob bir-biriga o'xshaydi;
4. kalkulyatsiya va xarajatlari hisobi bir-biriga bog'liq bo'lmagan tushunchalardir.

Mazkur muammo bo'yicha turli nuqtayi nazar vakillari o'z fikrini qanday asoslantirishini ko'rib chiqaylik.

Birinchi nuqtayi nazar vakillari safiga A.Z. Popov, N.A. Balatov, B.A. Bunimovich va boshqalar kiradi. Ular o'z nuqtayi nazarlarini shu bilan asoslaydilar, tannarx buxgalteriya hisobi asosiy manbai, korxona faoliyatining

1 Файоль А, Эмерсон Г., Тейлор Ф., Форд Г. Управление –это наука и искусства.-М.:Республика, 1992.-90 с.

sintetik ko'rsatkichidir. Binobarin, mahsulot tannarxini hisobga olish xarajatlar hisobi yuritish zaruriyatini shart qilib qo'yadi. Ular fikricha, tannarx – bu maqsad, xarajatlar hisobi esa maqsadga erishish vositasi hisoblanadi.

Bizningcha, bu fikr bahsga sazovordir. Mahsulot tannarxini aniqlash chog'ida mutaxassislarni birinchi navbatda xarajatlar hisobi tartibi va ularni turli qaydnomalarga aks ettirilishi emas, balki ko'proq xarajatlarning o'zi haqidagi axborot qiziqtiradi. Bundan tashqari, taxminiy yoki rejaviy tannarxni aniqlashtirganda buxgalteriya hisobining haqiqiy ko'rsatkichlaridan odatda foydalanilmaydi. Bundan tashqari, hisobotning kalkulyatsiya maqsadlarga tobeligi alohida menejerlarning "zarur" ma'lumotlar olishiga, natijada esa mahsulot haqiqiy tannarxining buzib ko'rsatilishiga olib kelishi mumkin.

Ikkinchi nuqtayi nazar vakillari – K.I. Arnold, D.A. Mudrov, V.I. Stotskiy, R.Ya. Veysman, M.X. Jebrak va boshqalar kiradi. O'z nuqtayi nazarlarini asoslashda asosiy dastak qilib, mahsulot tannarxini hisobga olish uchun birinchi galda uni tashkil etuvchilarni qayd etish zarur, ya'ni xarajatlar hisobini yuritish zarur, shundan keyingina kalkulyatsiya qilinadi. Ularning fikricha, xarajatlar hisobini kalkulyatsiya shakllantirmaydi, balki aksincha, xarajatlar hisobi tannarxning ahamiyatini oshiradi. Bu yondashuvda xarajatlar va kalkulyatsiya hisobi qat'iy ajratib qo'yilgan bosqichlar deb qaraladi: xarajatlar hisobi birlamchi, kalkulyatsiya esa ikkilamchi. Bunda xarajatlar hisobi kalkulyatsiyasiz, kalkulyatsiya esa xarajatlar hisobisiz mavjud bo'la olmaydi.

Shuni ta'kidlash joizki, bunday yondashuv olimlar tomonidan ikki tomonlama tanqidga uchradi:

1. metodologiya va kalkulyatsiya qilish hisobi maqsadlari o'rtasida chegara paydo bo'ladi;
2. ishlarni takroran olib borish xavfi yuzaga keladi: bir tomondan xarajatlar hisobi bo'yicha, ikkinchi tomondan – mahsulot haqiqiy tannarxini kalkulyatsiya qilish bo'yicha.

Uchinchi nuqtayi nazar vakillari – S.F. Ivanov, N.V. Bogorodskiy, A.S. Margulis va boshqalar oldingi yondashuvni to'la inkor etadilar. Masalan, A.Sh. Margulis aytadiki, "kalkulyatsiya qilish metodini xarajatlar hisobi metodidan uzilib qolishi, buning ustiga metodning iqtisodiy asosda chiqimlarni aniqlash va o'rganishga yondashuv sifatida texnik hisob-kitob varianti bilan almashtirilishi kalkulyatsiya jarayonining ta'siri pasayishi, uni hisob bazasidan sun'iy ravishda ajratib qo'yishni anglatadi".

Biroq masala muammoni bir-biriga o'xshash va ularni tarkibi jihatdan qo'shib yuborishga bo'lgan urinishlar samarali boshqaruv qarorlariga olib kelolmadi. Bunday yondashuvda xarajatlar hisobi maqsadi deb boshqaruv qarorlari qabul qilish uchun axborot taqdim etish emas, balki mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish deb tan olinadi.

To'rtinchi yondashuv oldingisiga javob sifatida qaraladi. Uning vakillari (N.G. Chumachenko, E.K. Gilde, V.B. Ivashkevich va boshqalar) kalkulyatsiyani xarajatlar hisobidan ajratib qo'yishni va ularni turli tushunchalar deb qarashni zarur deb hisoblaydilar. Masalan, I.A. Vaskmanov shu munosabat bilan yozadiki, o'zgarish predmetlari kabi anglash usullarining ham turli-tumanligi xarajatlar va kalkulyatsiyaga xos narsalardir. N.G. Chumachenko va P.P. Novichenko mazkur nuqtayi nazarni qo'llagan holda mahsulotga xarajatlar hisobi usullarini va mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish usullarini ajratishni taklif qiladilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda ma'lumotlar korxonalarning ishlab chiqarish hisobotlari, buxgalteriya hujjatlari va moliyaviy ko'rsatkichlari asosida to'plandi. Olingan ma'lumotlar tahlili uchun taqqoslama va iqtisodiy-statistik metodlar qo'llanildi, shuningdek, mahsulot tannarxi tarkibining o'zgarish tendensiyalari va boshqaruv samaradorligiga ta'siri ekonometrik modellash asosida baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi kunda jahonda innovatsion iqtisodiyotning rivojlanishida xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini hisoblash hamda tahlilining nazariy hamda uslubiy asoslarini takomillashtirish borasida ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu tadqiqotlar natijasida ishlab chiqarish xarajatlari hamda mahsulot tannarxi obyektlarini tasniflash, baholash, hisobini tashkil etish va yuritish, foydalanuvchilar uchun axborot imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida ularni moliyaviy hisobotlarda aks ettirish, ulardan samarali foydalanishda tahlil qilish uslubiyoti masalalari takomillashtirilgan. Ammo, jahon mamlakatlarida xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi obyektlarining rivojlanishi turli darajada bo'lganligi, ularning hisobi va tahlili bo'yicha xalqaro darajada erishilgan natijalarni to'liq joriy etilmay qolishiga sabab bo'lmoqda.

O'zbekistonda xo'jalik yurituvchi subyektlarda ishlab chiqarish xarajatlari kamaytirish va mahsulot tannarxini pasaytirishda innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish va ularning hisobini tashkil etishda davlat dasturi darajasida e'tibor qaratilib, muayyan natijalarga erishildi. Bugungi kunda ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxi tahlilini tashkil etishni takomillashtirish borasida o'z echimini kutayotgan qator muammolar mavjud.

Ishlab chiqarishni boshqarishda mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish korxonaning iqtisodiy faoliyatini samarali tashkil etish va raqobatbardosh mahsulot yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Kalkulyatsiya nafaqat mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarini aniqlash, balki ichki boshqaruv qarorlarini qabul qilish, ishlab chiqarish rejalarini optimallashtirish va narx siyosatini shakllantirishda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Mahsulot tannarxining aniq hisob-kitobi orqali korxona o'z faoliyatining iqtisodiy samaradorligini baholaydi, resurslardan foydalanish darajasini aniqlaydi va rentabellik ko'rsatkichlarini oshirish imkoniyatlarini izlaydi.

Tannarx kalkulyatsiyasi ishlab chiqarish jarayonida sarflanadigan barcha to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita xarajatlarning tartibga solingan tahlilini ta'minlaydi. To'g'ridan-to'g'ri xarajatlarga xomashyo, materiallar, bevosita ish haqi va asosiy ishlab chiqarish bilan bog'liq boshqa sarf-xarajatlar kiradi. Bilvosita xarajatlar esa umumiy ishlab chiqarish xarajatlari, boshqaruv va xizmat ko'rsatish xarajatlarini o'z ichiga oladi. Shu tarzda kalkulyatsiya korxona faoliyatining har bir bosqichidagi xarajatlarni aniq ajratish va ularni boshqaruv qarorlariga asos sifatida ishlatish imkonini beradi. Aynan tannarx strukturasi va uning tahlili asosida mahsulot narxini shakllantirish mumkin bo'ladi, bu esa bozordagi raqobat sharoitida muvaffaqiyat uchun zarur omildir.

Mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning vositasi sifatida ham muhim rol o'ynaydi. Tahlil natijalari asosida qaysi resurslardan ortiqcha foydalanilayotgani, qaysi texnologik operatsiyalar yuqori xarajat talab qilayotgani va qaysi bo'limlarda optimallashtirish zarurligi aniqlanadi. Shu bilan birga, kalkulyatsiya natijalaridan foydalanib, ishlab chiqarish quvvatlaridan maksimal darajada foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va energiya resurslarini tejash imkoniyatlari aniqlanadi. Bu esa nafaqat xarajatlarni kamaytirish, balki umumiy ishlab chiqarish jarayonining samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Tannarxni kalkulyatsiya qilish zamonaviy sharoitda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham o'z o'rniga ega. Bozorda narxlarning o'zgaruvchanligi va resurslar narxining oshishi sharoitida mahsulot tannarxining muntazam monitoringi va tahlili ishlab chiqarish strategiyasini o'z vaqtida moslashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, kalkulyatsiya korxona uchun risklarni kamaytirish, investitsiya loyihalarini baholash va yangi mahsulotlar ishlab chiqarish bo'yicha qarorlar qabul qilishda tayanch ma'lumot vazifasini bajaradi. Tannarxni aniq hisoblash orqali korxona o'zining moliyaviy barqarorligini saqlab qolish va investitsiya jozibadorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ishlab chiqarishni boshqarish jarayonida mahsulot tannarxi kalkulyatsiyasining metodologik asoslari ham alohida ahamiyatga ega. Korxonalar odatda kalkulyatsiyaning uch asosiy usulidan foydalanadi: rejalashtirilgan, normativ va faktik tannarx. Rejalashtirilgan kalkulyatsiya asosida ishlab chiqarish rejalarini va kutilayotgan xarajatlar aniqlanadi. Normativ kalkulyatsiya ishlab chiqarish me'yorlari va standartlariga asoslanadi va samaradorlik darajasini aniqlash uchun ishlatiladi. Faktik kalkulyatsiya esa haqiqiy ishlab chiqarish xarajatlari asosida shakllanadi va reja va normativ ko'rsatkichlar bilan solishtiriladi. Ushbu metodlardan foydalanish korxonaga tannarxni boshqarish, tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi.

Kalkulyatsiya natijalarining sifatli tahlili boshqaruv qarorlarining aniqligi va ishonchligini oshiradi. Tannarxning o'zgarish dinamikasini tahlil qilish orqali ishlab chiqarishdagi kamchiliklar, texnologik jarayonlardagi samarasizliklar va resurslardan noto'g'ri foydalanish holatlari aniqlanadi. Bunday tahlil ma'lumotlari asosida ishlab chiqarish jarayonini yaxshilash, xarajatlarni optimallashtirish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqiladi. Natijada, mahsulot tannarxi pasayadi, korxona raqobatbardoshligi oshadi va bozor ulushini kengaytirish imkoniyati yaratiladi.

Tannarx kalkulyatsiyasi shuningdek, ichki boshqaruv nazoratining muhim vositasidir. Mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarini aniq va doimiy nazorat qilish orqali korxona ichidagi moliyaviy oqimlar va resurslardan foydalanish samaradorligi tahlil qilinadi. Kalkulyatsiya orqali har bir mahsulot turi bo'yicha daromadlilik darajasi baholanadi va zarar keltirayotgan mahsulotlar aniqlanadi. Bu esa korxonaga o'z assortiment siyosatini qayta ko'rib chiqish va resurslarni faqat daromad keltiradigan yo'nalishlarga yo'naltirish imkonini beradi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida mahsulot tannarxining aniq va ishonchli kalkulyatsiyasi mijozlar talabiga mos mahsulotlarni ishlab chiqarish va ularga maqbul narx belgilash uchun asos yaratadi. Tannarx tahlili asosida ishlab chiqilgan narx siyosati orqali korxona o'z mahsulotlarining raqobatbardoshligini ta'minlaydi, iste'molchilarga mos keladigan narx darajasini belgilaydi va foyda olish imkoniyatini oshiradi. Shu bilan birga, kalkulyatsiya asosida ishlab chiqilgan marketing strategiyalari mahsulotlarni targ'ib qilish va bozor segmentatsiyasi jarayonlarida samarali foydalaniladi.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda raqamli texnologiyalar mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish jarayoniga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. ERP, CRM va boshqa axborot tizimlari yordamida ishlab chiqarish jarayonidagi xarajatlar haqidagi ma'lumotlar real vaqt rejimida yig'iladi, tahlil qilinadi va avtomatlashtirilgan holda qayta ishlanadi. Bu esa kalkulyatsiya jarayonini tezlashtiradi, inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklarni kamaytiradi va boshqaruv qarorlarini qabul qilishni sezilarli darajada soddalashtiradi. Raqamli texnologiyalar yordamida olingan kalkulyatsiya natijalari asosida korxonalar o'z ishlab chiqarish va moliyaviy strategiyalarini aniqroq rejalashtiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mahsulot tannarxini kalkulyatsiya qilish ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy asosini tashkil etadi va korxonaning raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Tannarxning aniq va tizimli hisob-kitobi asosida xarajatlarni nazorat qilish, ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish va boshqaruv qarorlarini samarali qabul qilish imkoniyati yaratiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kalkulyatsiya mexanizmini rivojlantirish ishlab chiqarish korxonalarida nafaqat xarajatlarni kamaytirishga, balki mahsulot sifatini oshirish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga ham xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, sohani rivojlantirish uchun, avvalo, korxonalar kalkulyatsiya jarayonini raqamlashtirish va avtomatlashtirish darajasini oshirishi, ERP va moliyaviy boshqaruv tizimlarini joriy etishi lozim.

Shuningdek, tannarxni shakllantirishda zamonaviy metodologiyalardan foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarning har bir unsurini tahlil qilish va samaradorlik ko'rsatkichlarini muntazam baholash zarur. Mahsulot tannarxining normativ bazasini takomillashtirish va uni amaliyotda qo'llash mexanizmlarini mustahkamlash orqali kalkulyatsiyaning aniqligi va ishonchligini oshirish mumkin. Kadrlar malakasini oshirish, hisob va tahlil ko'nikmalarini rivojlantirish ham ishlab chiqarishda kalkulyatsiya tizimining sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Yana bir muhim taklif sifatida, ishlab chiqarish korxonalarida xarajatlarni qisqartirish va resurslardan foydalanish samaradorligini oshirishga yo'naltirilgan ichki audit va monitoring tizimlarini kuchaytirish zarur. Aynan ushbu yondashuvlar mahsulot tannarxini boshqarish samaradorligini oshirib, korxonalarning iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Файоль А, Эмерсон Г., Тейлор Ф., Форд Г. Управление – это наука и искусство. – М.: Республика, 1992. – 90 с.
2. "Махсулот (иш ва хизмат)лар тannархига киритилadиган, махсулот (иш ва хизмат)ларни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тартиби тўғрисида"ги Низом. - Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1999й. 5 февраль 54- сонли қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Бухгалтерия ҳисоби Миллий Стандартлари. Т.:БМА нашриёти. 1999й.
4. Андерсон Г., Нидлз Б., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета. М.:, "Финансы и статистика", 1993, 496 с.
5. Аксененко А.Ф., Шеремет А.Д. Учет, калькурование и анализ себестоимости продукции. – М.: МГУ, 1984. – 264с.
6. Друри К. Учет затрат методом стандарт-кост.-М.: ЮНИТИ, 1998.-224 с.
7. Иванов Н.Н. Нормативный учет производства .-М.: Госфиниздат, 1956.-220 с.
8. Расулев А.Ф., Мамбетжанов Қ.Қ. Бухгалтерия ҳисоби ва солиққа тортиш иқтисодий фанларнинг пойдевори сифатида. Иқтисод ва молия / Экономика и финансы 2016, 2.
9. Абдусатторович К.Ф. Принципы признания, оценки и учета долгосрочных активов в международном шаблоны учетных записей //Web of Science: Международный научно-исследовательский журнал. – 2022. – Т. 3. – № 11. – Б. 1133–1138
10. Мусаева Ж. К. ОСОБЕННОСТИ И ПУТИ РАЗВИТИЯ УЗБЕКИСТАНА В МИРОВОМ ХОЗЯЙСТВЕ //ББК 65.0501 С 56. – 2018. – С. 233.
11. Мусаева Ж. РОЛЬ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСАМИ //Відповідальний за випуск. – 2017. – С. 30.
12. Мусаева Ж. К. ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА В РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА. – 2017.
13. Мусаева Ж. К. Роль корпоративных стратегий диверсификации в повышении эффективности производства // Молодой ученый. – 2016. – №. 13. – С. 469-472.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>